

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 7. joulukuuta 2017
(OR. en)

15468/17
ADD 1

SOC 791
GENDER 42
ANTIDISCRIM 61
EMPL 605
EDUC 445

SAATE

Lähettäjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Saapunut:	7. joulukuuta 2017
Vastaanottaja:	Valtuuskunnat
Ed. asiak. nro:	14624/17 ADD 1
Asia:	Sukupuolenmukainen eriytyminen koulutuksessa ja työmarkkinoilla Tiivistelmä Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) raportista

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena tiivistelmä raportista "Sukupuolenmukainen eriytyminen koulutuksessa ja työmarkkinoilla", jonka on laatinut Euroopan tasa-arvoinstituutti (EIGE) puheenjohtajavaltio Viron pyynnöstä¹.

¹ Raportti Pekingin toimintaohjelman täytäntöönpanon arvioinnista, erityisesti keskeisistä ongelma-alueista, joita ovat "B: Naisten kasvatusta ja koulutus", "L: Tytöt", "K: Naiset ja ympäristö" ja "F. Naiset ja talous".

Tiivistelmä

Sukupuolenmukainen eriytyminen on koulutusjärjestelmien ja ammattien syvälle juurtunut ominaispiirre kaikkialla EU:ssa. Se tarkoittaa sitä, että yksi sukupuoli on enemmistönä tietyillä koulutus- tai ammattialoilla (horisontaalinen eriytyminen) taikka tietyissä palkkaluokissa, vastuutehtävissä tai asemissa (vertikaalinen eriytyminen). Vaikka naisia työskenteleekin nykyisin kaikissa aiemmin miesvaltaisissa ammateissa, on heidän osuutensa joissakin ammateissa edelleen vähäinen, esimerkiksi rakennustyöntekijöinä, insinööreinä tai tieto- ja viestintätekniiikan ammattilaisina. Toisaalta monet alat, etenkin varhaiskasvatus, sairaanhoito, hoiva- ja kotityö, ovat yleisesti naisvaltaisia. Sukupuolenmukainen eriytyminen rajoittaa elämänvalintoja sekä koulutus- ja työllistymisvaihtoehtoja, johtaa eriarvoiseen palkkaukseen, vahvistaa entisestään sukupuolistereotyyppioita ja rajoittaa pääsyä tiettyihin työpaikkoihin samalla kun se pitää yllä naisten ja miesten eriarvoisia valtasuhteita julkisella ja yksityisellä sektorilla.

Sukupuolenmukainen eriytyminen vaikuttaa haitallisesti naisten ja miesten mahdollisuuksiin työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa yleisesti. Naiset ovat viime vuosikymmenten aikana osallistuneet yhä kasvavassa määrin työmarkkinoille. Tämä on pitkälti johtunut siitä, että naiset ovat hakeutuneet "perinteisiin naisten töihin" pikemminkin kuin siitä, että naiset ja miehet jakaantuisivat tasaisemmin eri aloille ja eri ammatteihin. Sukupuolisidonnaisten esteiden vuoksi monet alat, kuten insinööritieteet ja tieto- ja viestintäteknikka, eivät houkuttele naisia tai naiset eivät pysy niillä huolimatta siitä, että kyseiset alat tarjoavat valtaisia kasvunäkymiä ja niillä on puutetta asiantuntijoista. Miestenkin ammatinvalintaa rajoittavat lukuisat esteet, joita ovat muun muassa naisvaltaisten alojen matalampi palkkaus ja ennakkoluulot siitä, että työ- ja yksityiselämän tasapaino ei olisi miehille yhtä tarpeellista kuin naisille tai että koulutus- tai hoiva-alat eivät soveltuisi miehille. Sukupuolenmukainen eriytyminen on yksi osaamisvajeen ja osaamisen ylitarjonnan taustalla olevista syistä. Sillä on siten suuri vaikutus – jota ei usein oteta vielääkään huomioon – moniin toimintapoliittisiin aloitteisiin, joilla muun muassa pyritään lisäämään talouskasvua ja vähentämään pitkäaikaistyöttömyyttä. Nopeasti muuttuvassa ja digitalisoituvassa työelämässä, jossa jokaisen kyvyillä on merkitystä, tämä haittaa EU:n innovatiivisen ja taloudellisen potentiaalın toteutumista kokonaisuudessaan.

Sitoutumalla Pekingin toimintaohjelmaan päättäjät tunnustivat jo kauan sitten, että "on poistettava ammatillinen eriytyminen varsinkin edistämällä naisten tasavertaista osallistumista korkeaa ammattitaitoa vaativiin tehtäviin ja ylimpään johtoon sekä muilla keinoin, kuten neuvonnan ja työhönsijoituksen avulla, jotka antavat vauhtia heidän urakehitykselleen ja ylenemiselleen työmarkkinoilla, sekä antamalla virikkeitä sekä naisten että miesten ammatinvalinnan vaihtoehtojen monipuolistamiselle; kannustettava naisia hakeutumaan ei-perinteisiin ammatteihin varsinkin luonnontieteiden ja teknologian aloilla ja miehiä hakeutumaan sosiaalialan tehtäviin" (Yhdistyneet kansakunnat, 1995). Sukupuolenmukaista eriytymistä torjutaan monenlaisin EU:ssa ja kansallisesti toteutettavin aloittein. Näitä ovat muun muassa koulutuksen strategiset puitteet 2020, työllisyyttä ja älykäästä, kestävästä ja osallistavaa kasvua koskeva Eurooppa 2020 -strategia, EU:n strateginen sitoutuminen sukupuolten tasa-arvoon 2016–2019 (jonka prioriteettialana on naisten ja miesten tasa-arvoinen taloudellinen riippumattomuus) ja äskettäin hyväksytty Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari, jonka tarkoituksena on turvata tehokkaammin sosiaaliset oikeudet oikeudenmukaisia ja toimivia työmarkkinoita varten.

Raportissa keskitytään niihin koulutusaloihin ja ammatteihin, joilla sukupuolenmukainen eriytyminen on hyvin yleistä (yksi sukupuoli on dominoiva). Erityisesti keskitytään luonnontieteiden, teknologian, insinööritieteiden ja matematiikan (STEM) aloihin sekä koulutus-, terveys- ja sosiaalialoihin (EHW). Analyysissä viitataan korkea-asteen koulutukseen ISCED-tasoilla 5–8 (alimmasta korkea-asteen koulutuksesta tutkijakoulutusasteeseen) ja ammatilliseen koulutukseen ISCED-tasoilla 35 ja 45 (ammatillinen keskiaste ja keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen ammatillista koulutusta).

STEM-aineiden osalta miesvaltaisimpia koulutusaloja ovat tieto- ja viestintäteknikka sekä insinööritieteet, joiden opiskelijoista naisia on 17 prosenttia, sekä valmistus- ja rakennusteollisuus, joiden opiskelijoista naisia on 19 prosenttia. EHW-opinnoissa sukupuolenmukainen eriytyminen ilmenee selvemmin koulutuksessa kuin terveys- ja sosiaali-aloilla. Koulutusalan opiskelijoista miehiä on 19 prosenttia ja terveys- ja sosiaali-alojen opiskelijoista 21 prosenttia. Naisten osuus EU:ssa STEM-aineiden tutkinnon suorittaneista on viime vuosikymmenen (2004–2015) kuluessa laskenut 23 prosentista 22 prosenttiin. Miesten vastaava osuus EHW-aloilla ei ole myöskään kasvanut vaan pysynyt EU:n tasolla jokseenkin ennallaan 21 prosentissa samana ajanjaksona (2004–2015). Hyvin monenlaisilla STEM-aloilla tutkinnon suorittaneiden naisten osuus laski etenkin tieto- ja viestintäteknikan alalla (20 jäsenvaltiossa), kun taas insinööritieteiden sekä valmistus- ja rakennusteollisuuden opinnoissa (laajin STEM-aine) todettiin vain vähän merkittäviä muutoksia. Luonnontieteiden, matematiikan ja tilastotieteiden alojen tutkinnon suorittaneiden sukupuolijakauma on edelleen tasapainoinen.

Lähes kaikissa EU-maissa sukupuolenmukainen eriytyminen on paljon voimakkaampaa ammatillisessa koulutuksessa kuin korkea-asteen koulutuksessa. Kaiken kaikkiaan ainoastaan 13 prosenttia STEM-alojen ammatillisen tutkinnon EU:ssa suorittaneista on naisia, kun taas 32 prosenttia suorittaa STEM-alojen korkeakoulututkinnon. STEM-alojen korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden sukupuolijakauma on tasapainossa viidessä maassa (EE, IT, PL, PT, RO), mutta yhdessä maassa ammatillisen koulutuksen sukupuolijakaumaa ei ole saatu tasapainoon. Viime vuosikymmenen kuluessa kaikkien opiskelijoiden mutta etenkin ammatillisessa koulutuksessa olevien naisten kiinnostus STEM-aineiden opiskeluun on laskenut. Mikään maa ei ole vielä saanut aikaan tasapainoista sukupuolijakaumaa EHW-aloilla olipa kyse korkea-asteen koulutuksesta tai ammatillisesta koulutuksesta: miesten osuus EHW-alan ammatillisen tutkinnon suorittaneista on 16 prosenttia ja 23 prosenttia korkeakoulututkinnon suorittaneista. Tiedot osoittavat naisten ja miesten kiinnostuksen EHW-alan ammatilliseen koulutukseen kasvaneen.

Miesvaltaisilla koulutusaloilla tutkinnon suorittaneiden naisten työllistymismahdollisuudet ovat huomattavasti miehiä vähäisemmät. STEM-aloilla korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden naisten työllisyysaste EU:ssa oli 76 prosenttia vuonna 2014. Tämä on yli 10 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin miehillä, joilla on vastaava pätevyys, ja kolme prosenttiyksikköä alhaisempi kuin korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden naisten keskimääräinen työllisyysaste. Lisäksi STEM-alan tutkinnon suorittaneiden naisten työllisyysaste on laskenut vuosina 2004–2014, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että naisten työllisyysaste on EU:ssa yleisesti ottaen noussut. Lisäksi STEM-alan ammatillisen tutkinnon suorittaneiden, työvoiman ulkopuolella olevien naisten osuus on noussut huomattavasti. EHW-alan tutkinnon suorittaneiden miesten työllisyysaste on koko EU:ssa miesten yleistä työllisyysastetta korkeampi ja myös korkeampi kuin kaikkien korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden miesten työllisyysaste.

Sukupuolella on huomattava merkitys siirryttäessä koulutuksesta työelämään sikäli, että nuoret miehet ja naiset "ohjataan" omalle sukupuolelle epätyypillisten työtehtävien sijaan sukupuolittuneisiin työtehtäviin. EHW-alan tutkinnon suorittaneiden naisten mahdollisuudet löytää koulutustaan vastaavaa työtä ovat suuremmat kuin STEM-alan tutkinnon suorittaneiden naisten. Näiltä aloilta valmistuneiden miesten tilanne on sen sijaan päinvastainen. STEM-alan korkea-asteen tutkinnon suorittaneista naisista vain kolmannes työskentelee STEM-alan ammateissa verrattuna vastaavan tutkinnon suorittaneisiin miehiin, joista joka toinen työskentelee STEM-ammateissa. Ero on vieläkin suurempi ammatillisen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa: naisista ainoastaan 10 prosenttia mutta miehistä 41 prosenttia työskentelee STEM-alan ammateissa. STEM-alalta muualle siirtyneiden osalta 21 prosenttia korkea-asteen tutkinnon suorittaneista naisista toimii opetusalan ammattilaisina ja 20 prosenttia STEM-alan ammatillisen tutkinnon suorittaneista naisista toimii myyntialalla. Mahdollisuudet löytää koulutustaan vastaavaa työtä ovat paremmat EHW-alalla, jolla noin puolet naisista ja miehistä, joilla on minkä tahansa tasoinen tutkinto, löytävät työtä EHW-alan ammateissa.

STEM- ja EHW-alojen ammattien sukupuolenmukainen eriytyminen on edelleen korkea, eikä tilanne ole parantunut viime vuosikymmenen aikana. EHW-alan ammateissa työskentelevien miesten osuus on EU:ssa itse asiassa laskenut 30 prosentista vuonna 2004 26:een prosenttiin vuonna 2014. Tämä johtuu osin siitä, että miehet, joiden osuus 60–64-vuotiaista EHW-alan työntekijöistä on noin 40 prosenttia, ovat jääneet eläkkeelle, kun taas nuoremmissa ikäryhmissä on vähemmän miehiä (23 prosenttia). STEM-alan ammateissa työskentelevien naisten osuus on kasvanut hieman 13 prosentista vuonna 2004 14:ään prosenttiin vuonna 2014. Naisten osuudessa STEM-alan työntekijöiden ikäryhmistä ei ole havaittu eroja.

Sukupuolenmukainen eriytyminen vaihtelee huomattavasti eri maissa ja STEM- ja EHW-aloihin liittyvissä ammateissa. Paljon on siis vielä parantamisen varaa. Rakennusala, sähkö- ja elektroniikka-ala, metalli- ja konepajateollisuus sekä tieto- ja viestintäteknikka ovat lähes yksinomaan miesvaltaisia aloja kun taas hoivatyö on naisvaltaista. Ainostaan yhdessä maassa (LV) luonnon- ja insinööritieteellisissä ammateissa työskentelevien sukupuolijakauma on tasapainoinen. Koneiden hoito ja prosessityöt ovat miesvaltaisia ammatteja joissakin maissa. Toisissa maissa naispuolisten työntekijöiden osuus on niissä hyvinkin korkea. Muutamissa maissa terveydenhuollon asiantuntijatehtävissä toimivien työntekijöiden sukupuolijakauma on saatu tasapainoon; miehet ovat kuitenkin aliedustettuina opetusalan ammateissa kaikissa jäsenvaltioissa.

Sukupuolenmukainen eriytyminen on kaikilla aloilla yksi tärkeimmistä sukupuolten palkkaeron taustalla olevista tekijöistä. Sukupuolten palkkaero haittaa myös vastaavasti sukupuolenmukaisen eriytyksen purkamista. Eri alojen palkkaerot voivat paitsi motivoida naisia hakeutumaan miesvaltaisille aloille, myös estää miehiä hakeutumasta naisvaltaisille aloille. Tutkittavilla aloilla jo työskentelevien tasoittamattomat sukupuolten väliset palkkaerot ovat STEM-aloilla alhaisemmat kuin EHW-aloilla, vaikkakin maakohtaiset ja alojen osasektorien väliset erot ovat suuria. Esimerkiksi valmistusteollisuuden sekä tieto- ja viestintäteknikan aloilla miehet ansaitsivat naisia enemmän kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Sen sijaan jätehuollossa ja muussa ympäristön puhtaanapidossa tai rakennusosalalla naisten keskipalkka oli miesten keskipalkkaa korkeampi joissakin jäsenvaltioissa.

Raportissa tarkastellaan EU:n neuvoston puheenjohtajavaltiona vuonna 2017 toimivan Viron pyynnöstä, miten sukupuolenmukaisen eriytyksen purkaminen koulutuksessa ja työmarkkinoilla on edistynyt EU:ssa vuosina 2004–2015. Analyysi perustuu olemassa oleviin ja ehdotettuihin uusiin Pekingin indikaattoreihin, jotka koskevat sukupuolenmukaista eriytymistä koulutuksessa, siirtymistä koulutuksesta työelämään ja ammatillista eriytymistä. Raportissa hyödynnetään monenlaisia tietolähteitä, joita ovat muun muassa Unesco, OECD ja Eurostat, Euroopan työvoimatutkimus, Eurofoundin Euroopan työolotutkimus (EWCS) ja Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskuksen (Cedefop) eurooppalainen osaamista ja työpaikkoja koskeva kyselytutkimus.